

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Abdiraimov Jasur Abdirahmonovich

Qarshi davlat universiteti Amaliy psixologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi va ularning o'rganish yo'lida nimalarga e'tibor berish kerakligi, maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlari har tomonlama o'rganilib, turli tomonlardan ko'rib chiqildi. Bolaning o'ziga xos xususiyatlarga, xarakterga va temperamentga ega bo'lgan noyob shaxs ekanligini, shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarga xos bo'lgan ba'zi psixologik xususiyatlar haqida yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Maktabgacha ta'lim, xarakter, temperament, agressiya, negativizm, fikrlash, nutq, diqqat, xotira, tasavvur, oila, o'yin, psixolog, ruhiyat, omil, bolalik, bolalar psixologiyasi.*

Аннотация: *В данной статье всесторонне изучена и рассмотрена с разных сторон психология детей дошкольного возраста и на что следует обратить внимание при их обучении, психологические особенности детей дошкольного возраста. Подчеркивается тот факт, что ребенок является уникальной личностью со своими особенностями, характером и темпераментом, а также некоторыми психологическими особенностями, характерными для детей дошкольного возраста.*

Ключевые слова: *Дошкольное образование, характер, темперамент, агрессивность, негативизм, мышление, речь, внимание, память, воображение, семья, игра, психолог, психика, фактор, детство, детская психология.*

Abstract: *In this article, the psychology of preschool children and what to pay attention to in their learning, the psychological characteristics of preschool children were comprehensively studied and considered from different angles. The fact that the child is a unique individual with his own characteristics, character and temperament, as well as some psychological characteristics characteristic of preschool children is highlighted.*

Key words: *Preschool education, character, temperament, aggression, negativism, thinking, speech, attention, memory, imagination, family, game, psychologist, psyche, factor, childhood, child psychology.*

Maktabgacha yoshi - bu bolaning atrofida dunyoni faol o'rganadigan davr. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarining psixologik rivojlanish xususiyatlariga ega. Maktabgacha ta'lim- bola hayotining, uning jamiyatga qóshilishining ilk poydevori bólib, bolaning kelajakda komil inson bólishi uchun xizmat qiluvchi asosiy omildir. Bolaning har tomonlama yetuk bólib voyaga yetishi uchun avvalo bolaning o'ziga xos xususiyatlarga, xarakterga va temperamentga ega bo'lgan noyob shaxs ekanligini anglash lozim. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalarga xos bo'lgan ba'zi psixologik xususiyatlar quyidagilardan iborat.

Bir yoshdan uch yoshgacha bo'lgan bolalar nutq va vizual-samarali fikrlashni o'zlashtiradilar, buning natijasi ob'ektlarning maqsadi va ulardan qanday foydalanishni tushunishdir. Bolalar kattalarning harakatlarini nusxalashadi va ob'ektlarning nomlarini o'rganadilar. Atrofimizdagi dunyoni tushunishning yo'li esa sinov va xatolikdir. Shuning uchun bu yoshdagi bolalar o'yinchoqlarni ajratib olishni yaxshi ko'radilar. Uch yoshga to'lgunga qadar shakllanadigan eng muhim qobiliyat - bu bolaning o'yin va xatti-harakatlar bilan shug'ullanish qobiliyati.

3-4 yoshda o'z-o'zini anglash rivojlanadi va "men" obrazi namoyon bo'ladi, bolaning individualligi shakllanadi, u himoya qiladi. Shubhasiz, bu yoshda siz "men o'zim" iborasini bir necha bor eshitgansiz, uning yordamida bola boshqalarga ta'sir qilishni va o'zinikiga erishishni o'rganadi.

Agressiya, negativizm, o'jarlik, norozilik, o'zboshimchalik - bularning barchasi uch yillik inqirozning tabiiy belgilaridir. Ba'zida ota-onalar bolaning bunday reaksiyalaridan qo'rqishadi va ular bolaga bosim o'tkazishga harakat qilishadi, lekin buning o'rniga ular yanada tajovuzkorlik yoki aksincha, passivlik va izolyatsiyani oladi. Bolaning ichki dunyosi qarama-qarshiliklarga to'la: u mustaqillikka intiladi va shu bilan birga kattalarning yordamisiz vazifani bajara olmaydi, bola o'z oilasini yaxshi ko'radi, lekin uning erkinligi cheklanganligi sababli ulardan g'azablanadi.

Tasavvur va hissiy soha faol rivojlanmoqda. Bola o'z muvaffaqiyatlari bilan qanday faxrlanishni va o'z ishining natijalarini tanqidiy baholashni allaqachon biladi, uning maqsadlari shakllanadi.

4-5 yoshli bola so'z boyligining tez kengayishi va dunyoqarashining kengayishi bilan ajralib turadi. To'rt yoshli bola uchun asosiy savol "nima uchun?". U tengdoshlari bilan o'ynashga qiziqadi. U hissiy jihatdan barqaror va bardoshli bo'ladi. Fantaziya faol rivojlanishda davom etmoqda.

Shuni ta'kidlash kerakki, to'rt yoki besh yoshda bolani tarbiyalashdagi kamchiliklar salbiy ko'rinishlarga yordam beradi, bu asta-sekin ildiz otishi va barqaror salbiy xarakterli xususiyatlar bo'lib qolishi mumkin.

Ammo 5-6 yoshda haqiqiy “men” va “ideal men” g'oyasi shakllanadi. Kattalar bahosiga hissiy qaramlik fonida bolada e'tirof etish istagi paydo bo'ladi, bu ma'qullash va maqtov olish, o'z qadr-qimmatini isbotlash istagida namoyon bo'ladi va kattalarning ishonchini yo'qotmaslik va ko'pincha o'zini hujumlardan himoya qilish uchun bola o'z xatolarini bahona qila boshlaydi, aybini boshqalarga yuklaydi va hatto yolg'on gapiradi.

Ko'rib turganingizdek, 1 yoshdan 6 yoshgacha bola o'zining shakllanishida juda ko'p muhim daqiqalarni boshdan kechiradi. Unda asosiy aqliy jarayonlar yotadi: fikrlash, nutq, diqqat, xotira, tasavvur. U jamiyatda o'zini namoyon qilishni o'rganadi va 7 yoshga kelib, bolani nafaqat o'rganish va mehnat mahsulotlarini (chizmalar, ertaklar, o'yinlar) yaratishga, balki o'z maqsadlari va hayotiy ustuvorliklarini belgilashga qodir bo'lgan shaxs deb atash mumkin.

Farzandi bilan hissiy aloqada bo'lishni xohlaydigan ota-onalar uchun tavsiyalar.

1). Farzandingizning faoliyatini diversifikatsiya qiling. Bolaning o'zini turli xil mashg'ulotlarda sinab ko'rishi foydalidir, shuning uchun u o'z ufqlarini kengaytiradi va nimani yoqtirishini aniqlaydi. Bolalar kattalar nima qilayotganini kuzatishni yaxshi ko'radilar va vaqt o'tishi bilan ular yordam berishga intiladi. Ushbu ajoyib daqiqalardan foydalaning va bolangizga o'zini namoyon qilish imkoniyatini bering. Shu tarzda siz tashabbus va ijodkorlikni rivojlantirasiz.

2). Farzandingizga juda ko'p o'yinchoq sotib olmang. Bola har doim tabiiy materiallarga ega bo'lsin: novdalar, toshlar, konuslar. Birinchidan, ular ekologik jihatdan qulayroq, ikkinchidan, ular tasavvurni mukammal darajada rivojlantiradilar, uchinchidan, ular umuman bepul. Ko'p yorqin o'yinchoqlarning mavjudligi faqat bolaning e'tiborini chalg'itadi va yangi xaridlarga qaramlikni shakllantiradi.

3). Farzandingizni tez-tez qo'lingizda ushlab turing. Muloqot va jismoniy aloqa nafaqat bolaning aql-zakovatiga ta'sir qiladi, balki sezgir, qabul qiluvchi shaxsni ham shakllantiradi. Kichkintoy o'sib ulg'ayganida, uni tez-tez quchoqlang, boshini silang - siz qo'llab-quvvatlash va sevgingizni shunday ifoda etasiz.

4). Farzandingiz bilan doimo muloqot qiling. Bola gapira olmasa ham, unga hozir nima qilayotganingizni ayting. Savollarga javob bering va yoshi kattaroq bo'lganda, uni o'ylagan narsalarini o'ylashga va o'zi uchun javob berishga taklif qiling.

5). Ko'proq harakatlaning. Yurish fikrlash jarayonini rag'batlantiradi va aql uchun ajoyib mashqdir. Bundan tashqari, bola kattalarga qaraganda harakatga ko'proq ehtiyoj sezadi.

6). Farzandingizni o'z joyi bilan ta'minlang: o'z xonasi, o'z beshigi. Bu xavfsizlik hissi va vaqt o'tishi bilan sizning narsalaringizga mas'uliyat va ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni yaratadi.

Maktabgacha yoshda bola quyidagilarni o'rganishi muhimdir:

☒ O'z his-tuyg'ularini, holatlarini va ehtiyojlarini tushuning va nomlang - ya'ni nafaqat anglab yetibgina qolmay, balki o'z ichki dunyosida nima sodir bo'layotganini ham nomlay oladi. Bu faqat kattalar yordamida shakllanadi, u bola hali ham gapirolmasa, uning barcha harakatlari va atrofdagi narsalarni ovozi bilan aytadi va savollarga sabr bilan javob beradi.

☒ Tanangizni his qiling. Bu erda ochiq o'yinlar, ob'ektlar bilan manipulyatsiya, tabiatda bo'lish va hayvonlar bilan o'ynash yordam beradi va shunchaki quchoqlash.

☒ Asosiy muloqot holatlarini hal qiling: o'yinchoqni baham ko'ring, boshqa bola bilan do'stlashing, kattalarning savollariga javob bering.

☒ Tasavvur qiling va tasavvur qildiring: Ertaklarni ixtiro qiling, o'yinlarda xayol qiling - bu to'g'ri majoziy yarim sharning faoliyati. Buning asosida ijodiy qobiliyatlar va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati nafaqat o'rganishda, balki shaxslararo muloqotda shakllanadi.

☒ O'ynang. O'yin rivojlanishining ma'lum bosqichlari mavjud: hissiy o'yin, motorli o'yin, ijtimoiy o'yin, hikoyaviy o'yin. Ularning har birining ketma-ketligi va o'tishi muhimdir. O'yin davomida bola rivojlanadi va o'rganadi. Shu sababli, maktabgacha yoshdagi bolaga so'z erkinligi berilishi kerak, ammo axloqiy tarbiya yordamida chegaralar belgilanishi lozim.

O'yin davomida bolalar o'ziga xos aloqa usullarini, shuningdek, odamlarning o'zaro ta'sirini takrorlaydi. O'yin bolaga uning kognitiv, axloqiy va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishga, muhim ijtimoiy rollar va faoliyat usullarini, jamiyatdagi odamlarning o'zaro ta'sirini o'zlashtirishga yordam beradi. O'yinda kichik shaxsning ijtimoiylashuvi sodir bo'ladi, bolaning o'zini o'zi anglashi, uning irodasi, his-tuyg'ulari, motivatsiyasi va ehtiyojlari rivojlanadi. Aqliy rivojlanish jarayoni mehnatdan ajralmasdir. Bolaning mehnat faoliyati bilan shug'ullanishi psixikaning barcha sohalariga ta'sir qiladi.

Shunday qilib, bolaning to'g'ri aqliy rivojlanishini ta'minlash uchun uning biologik xususiyatlarini, atrofdagi jamiyatning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish, shuningdek, unga o'yin, o'qish, mehnat va muloqotda o'zini anglash imkoniyatini berish muhimdir.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki, har bir bola bilan individual shug'ullanish, ularning qiziqishlarini inobatga olish, ularni davr talabiga moslashtirish bizning asosiy vazifamiz bo'lib qolmoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarining psixologik rivojlanish xususiyatlariga ega bo'lishadi. 5-6 yoshli bola barcha ma'lumotlarni eslab qolish va aytib berish xususiyatiga ega bo'ladi. Lekin bu ma'lumotlar hayoti davomida olimlar eslolmasligini isbotlaganlar. Bolalik ufqlarini kengaytira oladigan har qanday narsaga qiziqish uyg'otadigan davrdir va bu uning atrofidagi dunyoni qo'llab- quvvatlaydi. Bola umri davomida oladigan bilimlarning 70% izini 5 yoshgacha oladi. Bu maktabgacha yoshdagi davrlarni bola juda yaxshi eslab qoladi. Qiziqish va ijodkorlikni har tomonlama rag'batlantirish, o'quv faoliyatini o'zlashtirish uchun zarur shart-sharoitlarni targ'ib qilish kerak. Bola rivojlanishining har bir bosqichida uning aqliy xususiyatlariga etarlicha e'tibor berish kerak. Biroq, biz individual yondashuv haqida unutmashimiz kerak, chunki bolalar har xil va ko'pincha yuqoridagi davrlar u yoki bu yo'nalishda siljishi mumkin. Rivojlanish psixologiyasini har tomonlama o'rganish va ilmiy dogmalarni haqiqiy bolalarga moslashtirish qobiliyati tarbiyachilarga yuklangan vazifalarni eng samarali bajarishga imkon beradi. Ya'ni, maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabda o'qishga intellektual, motivatsion va irodaviy tayyorgarlik bilan ta'minlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Z. Nishonova. "Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi" .
2. M. Norbosheva " Bolalar psixologiyasi" .
3. F.Qodirova " Maktabgacha pedagogika" .
4. Д. Б. Эльконин. Психологические вопросы игры дошкольника.
5. Н. Н. Поддъяков. Новые подходы к исследованию мышления дошкольников.
6. А. Г. Рузская. Развитие общения ребенка со взрослыми и сверстниками.